Český biblický překlad v diachronním pohledu: Databáze pozdně středověkých biblických textů

KATEŘINA VOLEKOVÁ, ANDREA SVOBODOVÁ, MICHAL HOŘEJŠÍ

STUDENTSKÝ WORKSHOP ŽĎÁREK, KOSTELEC NAD ČERNÝMI LESY 10. 5. 2019

Obsah prezentace

1. Proč se zabýváme staročeskými překlady bible?
2. Jakým způsobem vytváříme jejich databázi?
3. Představení aplikace.
4. Jaké máme plány do budoucna?

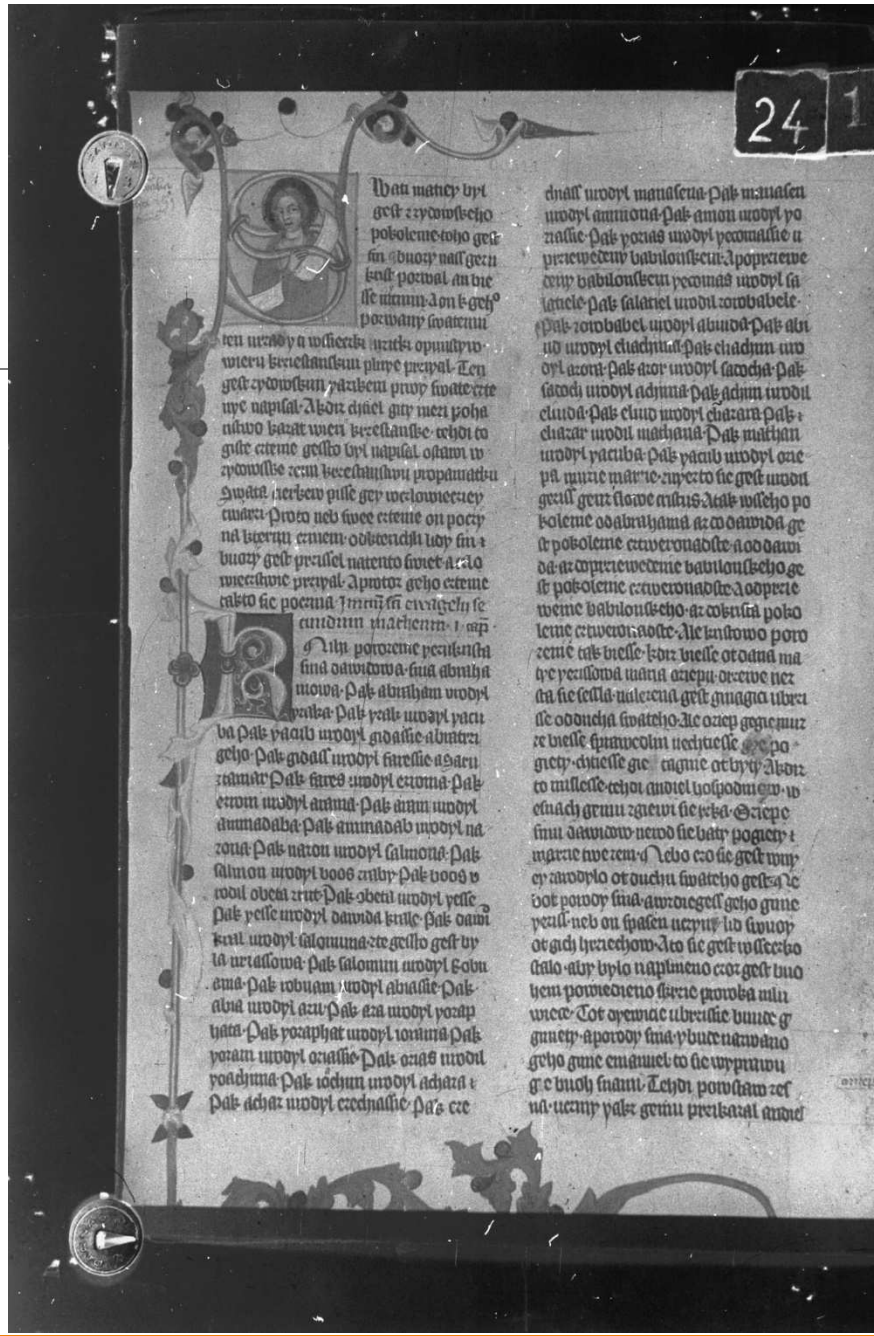

Staročeský překlad bible

linečný fenomén

- významný pramen pro studium staré češtiny (z hlediska lexika: 5670 dokladů ve StčS; srov. ArchČ s 3639 doklady)

e-)výhody staročeského biblického textu

- překlad (míra závislosti na latinské předloze, záměrná snaha o její nápodobu i její nezáměrný vliv)
- textově nejrozsáhlejší a nejrozmanitější stč. památka (vyprávění, básně, proroctví, listy…)
- náboženský autoritativní text („posvátnost“, volnost x doslovnost; hledání adekvátních výrazových prostředků, archaismy, neologismy; formování biblického stylu)
- nové překlady a opakované revize textu, tzv. redakce – umožňují zkoumání vývoje jazyka v průběhu dvou století

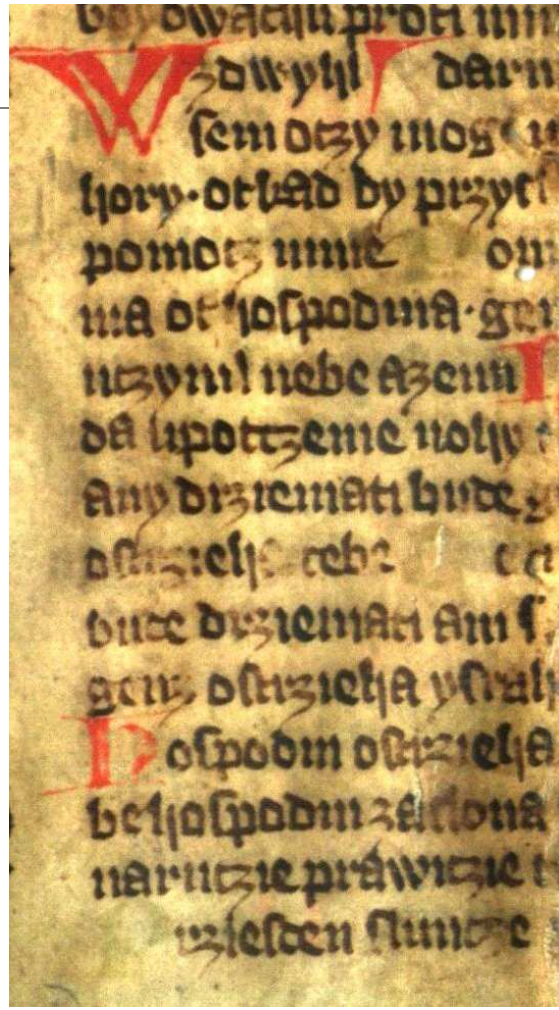

Prameny

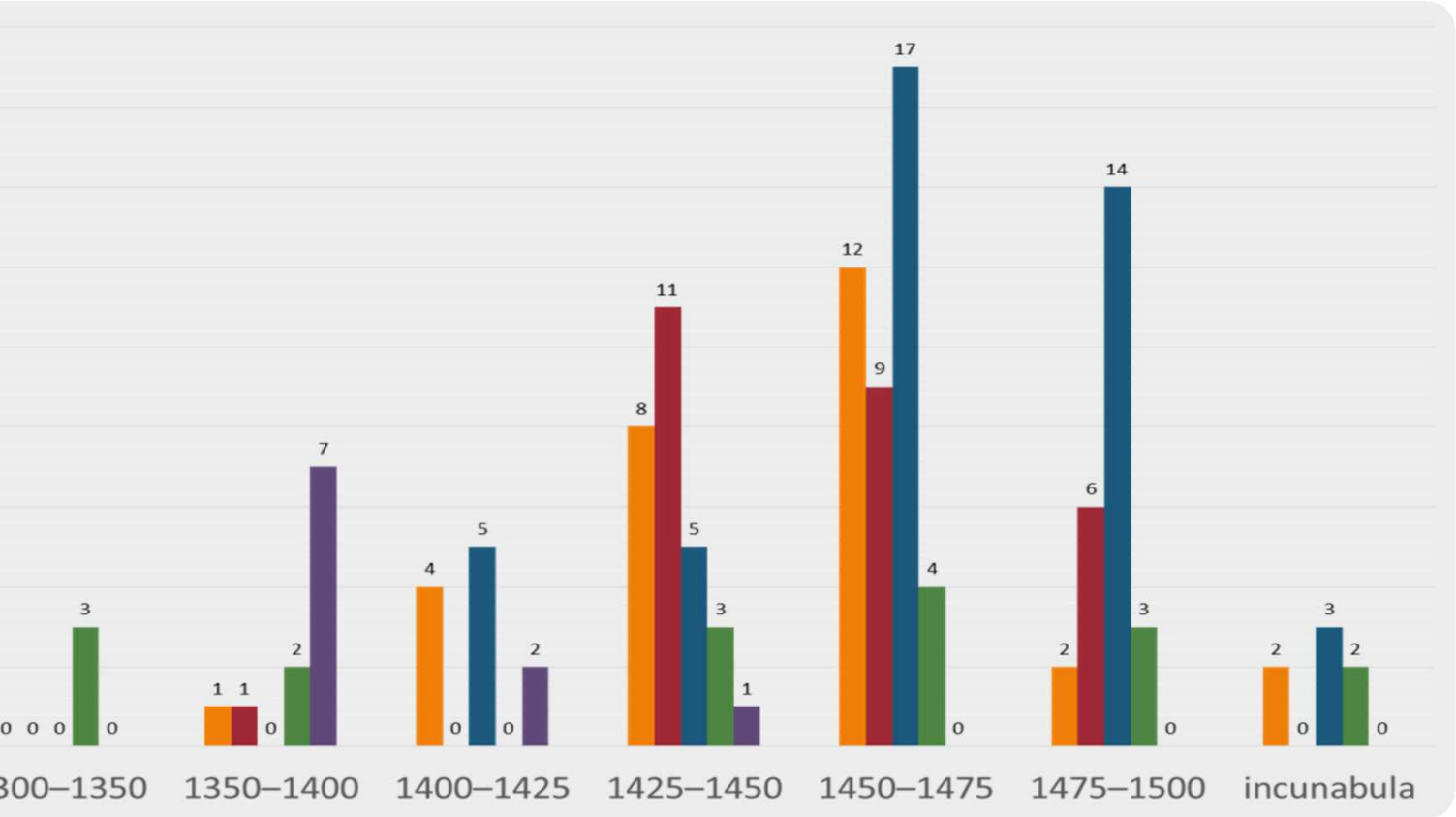

- 26 rukopisů a 2 tisky celé bible
- 27 rukopisů Starého zákona
- 41 rukopisů a 3 tisky Nového zákona
- 15 rukopisů a 2 tisky žaltáře
- 10 evangeliářů
- přes 100 zlomků

Staročeský překlad bible

překlady:

- 4 redakce stč. bible + samostatné úpravy a překlady některých knih

ediční zpracování:

- paleografické edice pramenů 14. století
- kritické edice nejstarších překladů: evangeliářů, žaltářů a 1. celé české bible
- téměř žádné edice pramenů 15. století

Staročeský překlad bible

- stč. bibli je zájem v zahraničí – měla velký vliv na staropolský překlad bible a zřejmě i na překlady do jiných jazyků (rusínština, maďarština)
- ze srovnávat s jinými středověkými překlady do vernakulárních jazyků (francouzská bible, Viklefská bible, rakouský překlad…)
- tč. bible je spojena s dalšími texty
  - nebiblické texty, které bibli v rukopisech a tiscích provázejí – předmluvy k biblickým knihám, sumáře, rejstříky mešních čtení
  - religiózní a liturgické texty: biblická převyprávění, kázání, hodinky, pasionál
- potřeba zpřístupnění všech hlavních znění staročeského biblického textu formou vhodnou pro lingvistický výzkum a pro studium textové a kulturní transmise

Databáze staropolských biblických textů

- http://stnt.ijp.pan.pl/

- Instytut Języka Polskiego, Polska Akademia Nauk, Kraków

- transkribované novozákonní texty z let 1380–1500 > kompletní excerpce (vč. glos)

- latinské znění podle Neovulgáty (posl. vyd. 1998), příp. podle Sixto-Clementiny (1592)

- prohledávání pomocí biblického verše > porovnání znění pramenů

- prohledávání podle (části) latinského či polského slova> konkordance

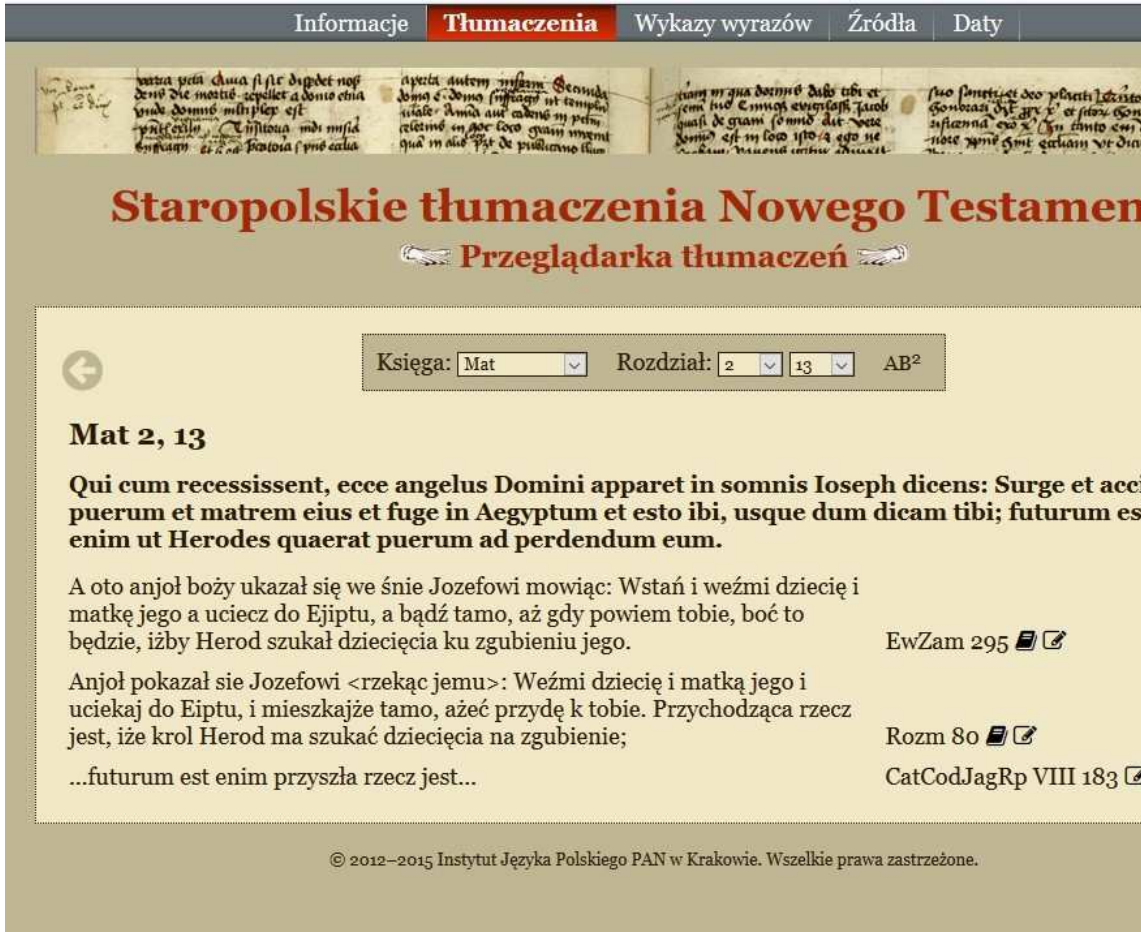

Informacje | Tłumaczenia | **Wykazy wyrazów** | Źródła | Daty

Staropolskie tłumaczenia Nowego Testamentu

Wykaz wyrazów polskich

Znajdź wyrazy: zaczynające się od ▾ pan

zaczynające się od
zawierające
kończące się na
połączenie wyrazów

Pan Mat 12, 8 Mat 21, 3 Mat 22, 44 Mat 24 ,32 Luc 1, 58 Luc 1, 68 Luc 2, 11 Luc 2, 15 Jo 13, 14 Jo 16, 11 I Cor 3, 6 I Cor 4, 4 I Cor 12, 5

pan Mat 10, 25 Mat 18, 25 Mat 18, 32 Mat 18, 34 Mat 21, 3 Mat 21, 40 Mat 24, 45 Mat 24, 46 Mat 24, 48 Mat 24, 50 Mat 25, 19 Mat 25, 21 Mat 25, 23 Mat 25, 26 Mat 25, 26 Luc 1, 25 Luc 14, 23 Luc 16, 3 Luc 16, 8 Jo 15, 15 Rom 15, 7 Rom 15, 8

<pan> Mat 20, 8

Pana Mat 1, 22 Mat 4, 7 Mat 4, 7 Mat 4, 10 Mat 22, 37 Marc 16, 20 Luc 1, 43 Luc 1, 46 Luc 1, 46 Luc 1, 46 Luc 1, 76 Luc 2, 13 Luc 2, 26 Luc 4, 12 Luc 10, 27 Rom 8, 23 Eph 4, 1 Phil 2, 10 Phil 2, 10 I Pet 5, 6

pana Mat 10, 24 Mat 24, 49 Mat 25, 18 Mat 25, 21 Mat 25, 21 Mat 25, 23 Mat 25, 23 Luc 10, 2 Jo 13, 16 Jo 15, 20 Rom 6, 23 Rom 13, 14 I Thes 4, 1 I Thes 4, 1

<pana> Luc 16, 5

Panem Jo 13, 13

panem Mat 24, 47 I Cor 12, 3

Panie Mat 8, 6 Mat 8, 29 Mat 11, 25 Mat 13, 27 Mat 13, 28 Mat 25, 11 Mat 25, 20 Mat 25, 22 Mat 25, 24 Mat 25, 24 Mat 25, 44 Luc 2, 29 Luc 2, 29 Luc 5, 8 Luc 13, 8 Luc 13, 25 Luc 14, 22 Jo 4, 11 Jo 4, 15 Jo 4, 19 Jo 4, 49 Jo 5, 7 Jo 9, 36 Jo 12, 21 Jo 13, 6

panie Mat 21, 30 Mat 25, 11 Luc 23, 28

panieństwa Luc 2, 36

panięstwa Luc 2, 36

panna Luc 2, 6

panną Luc 2, 4

panny Luc 23, 28

panom Luc 16, 13 I Pet 2, 15

panoma Mat 6, 24

panow Mat 15, 27

Staročeské překlady bible: Jak dál?

- velké množství materiálu > možnosti:

1) pustit se do kritické edice další redakce
   - v roce 2012 začalo se s přepisem Bible kladrubské, zástupcem 3. redakce, hotovo: Gn – 1 Rg, přerušeno

2) postupovat po biblických knihách a zveřejnit jejich text z vybraných zástupců všech redakcí

Kritická edice 1. red.

- 5 dílů (6 svazků)

- 1981-2009

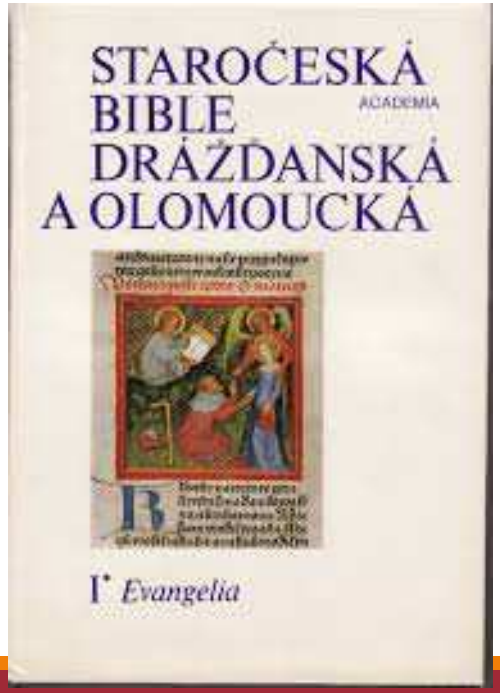

Staročeské překlady bible: Jak dál?

- velké množství materiálu > možnosti:

1) pustit se do kritické edice další redakce
   - v roce 2012 začalo se s přepisem Bible kladrubské, zástupcem 3. redakce, hotovo: Gn – 1 Rg, přerušeno

2) postupovat po biblických knihách a zveřejnit jejich text z vybraných zástupců všech redakcí

- databáze diabible
- příprava od roku 2018 v oddělení vývoje jazyka ÚJČ AV ČR v rámci textologicko-edičního úkolu
- vedoucí: Kateřina Voleková
- členové: Michal Hořejší, Andrea Svobodová, Petr Valenta (2018) + 3 externisté/studenti na DPP
- cca 1,2 úvazku (+ DPP)
- pilotní text: Matoušovo evangelium

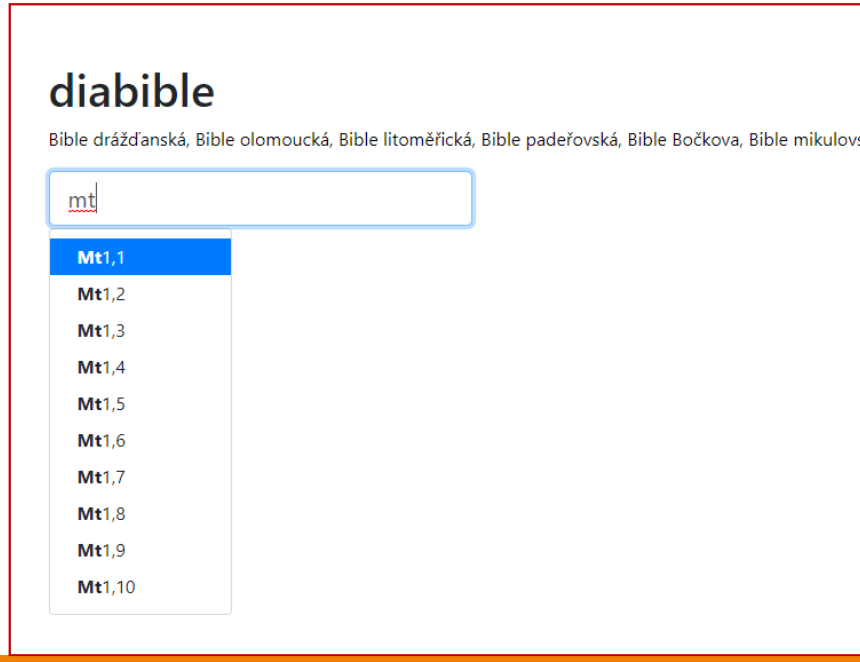

Diabible:
Databáze pozdně středověkých biblických textů

Matoušovo evangelium

- zveřejněno 7 pramenů (6 rukopisů a 1 tisk)
- zástupci jednotlivých redakcí a jejich úprav (1. red: BiblDrážď, BiblOl, 2. red: BiblLit, BiblBoč, 3. red.: BiblPad, 4. red.: BiblPraž) + svébytný překlad (BibMik)
- na zveřejnění čeká
  - utrakvistická úprava Martina Lupáče
  - znění ze dvou evangeliářů
  - znění překladu Lyrova Výkladu na Matoušovo evangelium
  - transliterovaný přepis *Bible cisterciácké* (?)

Zpracování textů

- transkripce jednotlivých pramenů
- vzájemná kontrola + redakční práce > v rámci možností sjednocení kvantity, vlastních jmen, mezislovních hranic, interpunkce apod. >> komplexní edice
- wordovská šablona se styly pro převod do xml > integrace textů do *Vokabuláře webového* (Ediční modul a Staročeská textová banka – nově v rozhraní KonText)

Šablona pro převod do xml
(autor Boris Lehečka)

541r/a **Inicium ewangelii secundum Matheum**

I. capitolum

Mt 1,1 Knihy porozenie Jezukrista, syna Davidova, syna Abrahamova. **Mt** 1,2 Pak Abraham urodil Izáka. Pak Izák urodil Jakuba. Pak Jakub urodil Jidášě a bratří jeho. **Mt** 1,3 Pak Jidáš urodil Farešě a Saru z Tamar. Pak Fares urodil Ezroma. Pak Ezrom urodil Arama. **Mt** 1,4 Pak Aram urodil Aminadaba. Pak Aminadab urodil Nazona. Pak Nazon urodil Salmona. **Mt** 1,5 Pak Salmon urodil Boos z Raby. Pak Boos urodil Obeta z Rut. Pak Obeta urodil Jesse. Pak Jesse urodil Davida krále. **Mt** 1,6 Pak David král urodil Šalomúna z té, ješto jest byla Uriášova. **Mt** 1,7 Pak Šalomún urodil Robuama. Pak Robuam urodil Abiášě. Pak Abias Abias] abia *rkp.* urodil Azu. **Mt** 1,8 Pak Aza urodil Jozaphata. Pak Jozaphat urodil Jorama. Pak Joram urodil Oziášě. **Mt** 1,9 Pak Ozias urodil Joachima. Pak Joachim Joachim] *původně* Iochim, -a- *nadepsáno* urodil Achaza. Pak Achaz urodil Ezechiášě. **Mt** 1,10 Pak Ezebchiáš urodil Manasena. Pak Manasen urodil Ammona. Pak Amon urodil Joziášě. **Mt** 1,11 Pak Jozias urodil Jekoniášě … …] + et fratres eius *lat.* u přěvedení babylonském.

Zobrazení textu v *Edičním modulu* VW https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni

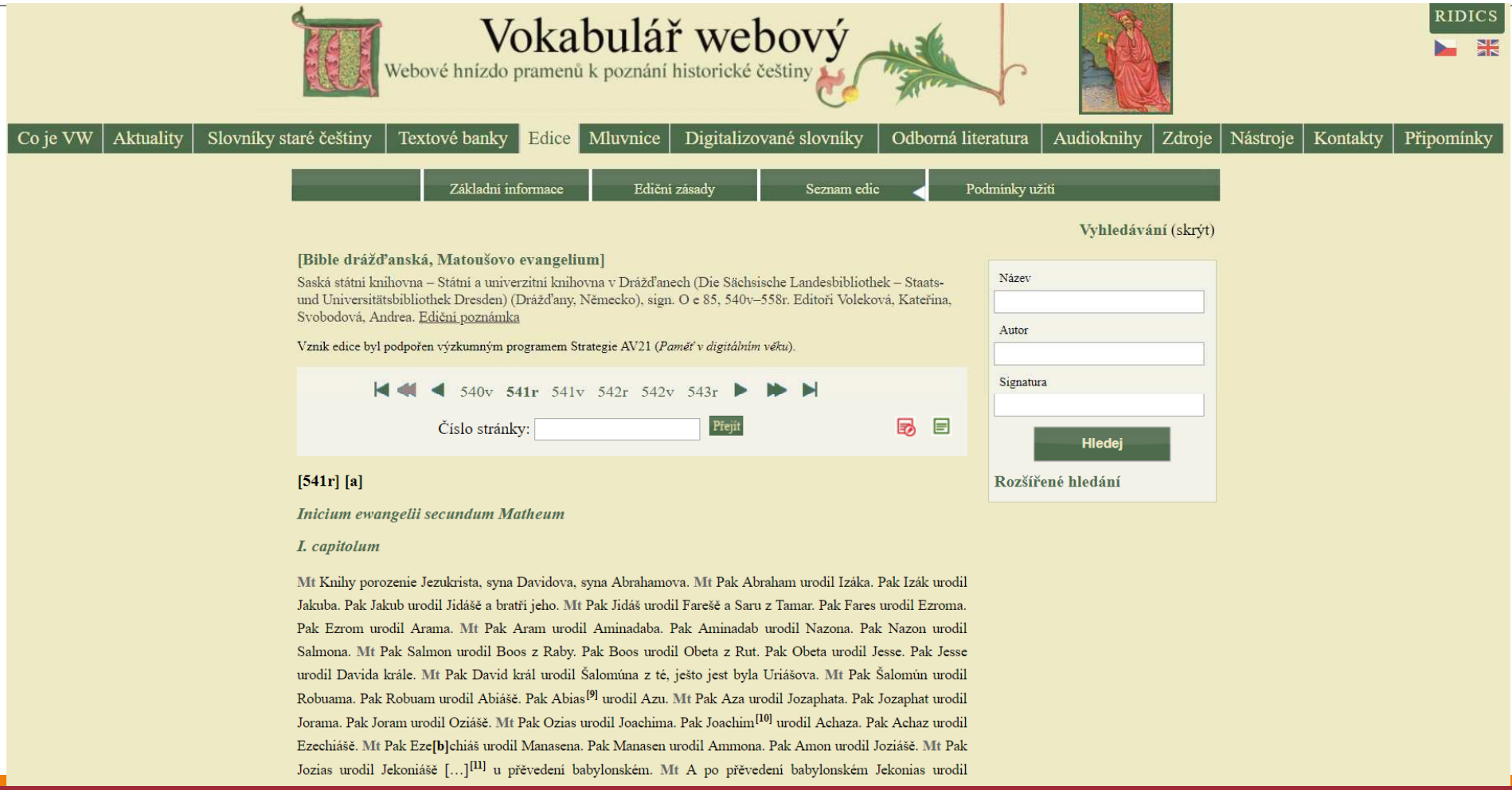

Aplikace http://diabible.com/

- co umí?
  - porovnání znění překladů na základě bibl. verše
  - vyhledávání na základě slovního tvaru
  - přechod do fulltextu

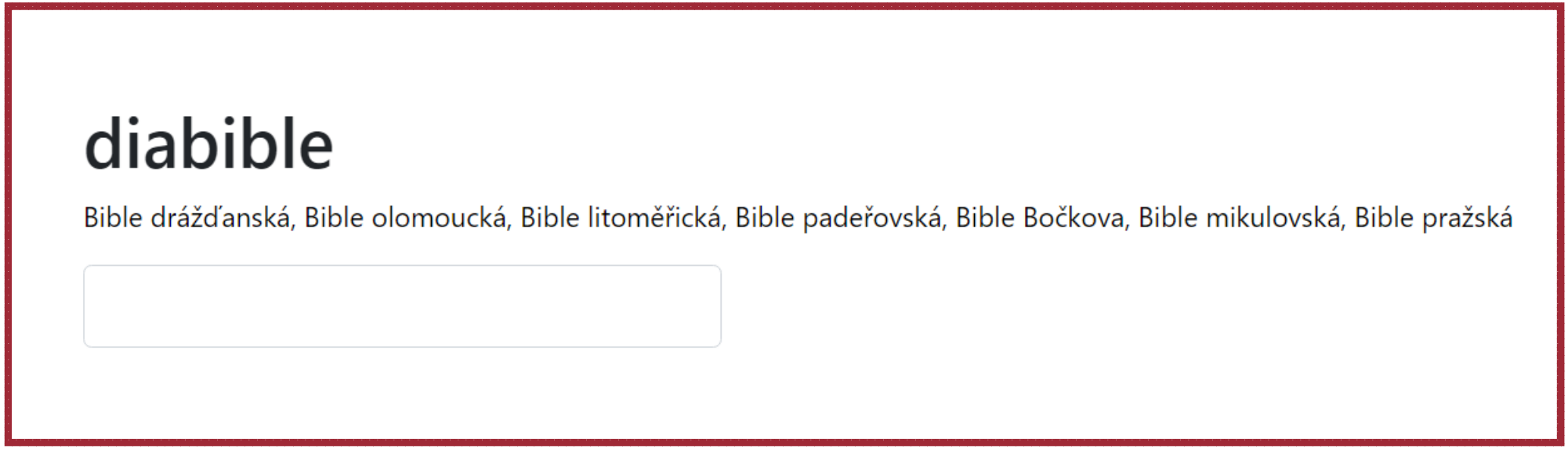

Porovnání překladů na základě verše

diabible

Bible drážďanská, Bible olomoucká, Bible litoměřická, Bible padeřovská, Bible Bočkova, Bible mikulovská, Bible pražská

Mt10,24

Mt10,24 Bible drážďanská
Nenie učenník nad svým mistrem ani panošě nad svým pánem.

Mt10,24 Bible olomoucká
Nenie mlazší nad svým mistrem ani sluha nad svým pánem,

Mt10,24 Bible litoměřická
Nenie učedlník nad mistra ani sluha nad pána svého.

Mt10,24 Bible padeřovská
Nenie učedlník nad mistra ani sluha nad pána svého.

Mt10,24 Bible Bočkova
Nenie učedlník nad mistra ani sluha nad pána svého,

Mt10,24 Bible mikulovská
Nenie učedlník nad mistra svého ani sluha nad pána svého.

Mt10,24 Bible pražská
Nenieť učedlník nad mistra ani služebník nad pána svého.

Vyhledávání na základě slovního tvaru

diabible

Bible drážďanská, Bible olomoucká, Bible litoměřická, Bible padeřovská, Bible Bočkova, Bible mikulovská, Bible pražská

panoš

Mt10,24 Bible drážďanská
Nenie učenník nad svým mistrem ani panošě nad svým pánem.

Mt10,25 Bible drážďanská
Duosti buď buď] buud rkp. učedlníku, aby byl jako jeho mistr a panošě jako jeho pán. Když jsú hospodářě nazvali Belzebubem Belzebubem] belzebuubem rkp., čím viece jeho podruhy?

Mt18,28 Bible drážďanská
Pak ten vladař vyšed, naleze jednoho jednoho] giednoho rkp. z svých panoší, jenž jemu bieše dlužen sto peněz, a jem jeho dávieše jej řka: Vrať, cos dlužen.

Mt18,29 Bible drážďanská
A pad před ním panošicě ten, prosieše jeho řka: Pohověj mi a všecko navrátím tobě.

Mt18,31 Bible drážďanská
To vidúce jiné panošicě, ješto sě dějieše, smútichu sě velmi. A přišedše vypravichu svému pánu všecko, co sě bieše stalo.

Přechod do fulltextu

diabible

Bible drážďanská, **Bible olomoucká,** Bible litoměřická, Bible padeřovská, Bible Bočkova, Bible mikulovská, Bible pražská

Mt1,1 Kniehy narozenie Jezukrista, syna Davidova, syna Abrahamova.Mt1,2 Abraham urodil Izáka, Izák urodil Jakuba a Jakub urodil Judu a bratří jeho.Mt1,3 Juda pak urodil Phares a Zarama z té ženy, jiežto jmě bylo Thamar, Phares pak urodil Ezroma, Ezrom pak urodil Arama.Mt1,4 Aram pak urodil Aminadaba, Aminadab urodil Naazona, Naazon pak urodil Salmona.Mt1,5 Salmon pak urodil Booza z té ženy, jiežto jmě bieše Raab, Booz pak urodil Obetha z té ženy, jiežto jmě bylo Ruth, a Obeth pak urodil Jesse a Jesse pak urodil krále Davida.Mt1,6 David pak král urodil Salomona z té ženy, ješto někdy byla žena sluhy krále Davidova, jemužto jmě Uriáš.Mt1,7 Salomon pak urodil Roboama a Roboam pak urodil Abiama, Abias pak urodil Aza.Mt1,8 Aza pak urodil Jozaphata a Jozaphat pak urodil Jorama, Joram pak urodil Ozia.Mt1,9 Ozias pak urodil Joathana, Joathan urodil Achaza, Achaz pak urodil Ezechiášě.Mt1,10 Ezechiáš pak urodil Manassen, Manasses pak urodil Amona, Amon pak urodil Joziášě.Mt1,11 Joziáš pak urodil Jekoniášě a bratří jeho, a to bliz toho času, když sú byli Židové u vězení v Babyloně.Mt1,12 A po babylonském vězení, když sú sě

kušení verze:

mluvte chyby, překlepy,
ejednotnosti

diabible

Bible drážďanská, Bible olomoucká, Bible litoměřická, Bible padeřovská, Bible Bočkova, Bible mikulovská, Bible pražská

Mt4,25

Mt4,25 Bible drážďanská

zástupi

I jidú za ním mnozí ~~zástupy~~ z Galilee a z Dekapoli i z Jeruzaléma i z židovských vlastí za Jordánem.

Mt4,25 Bible olomoucká

I jidechu po něm zástupové velicí z Galilee a z Desieti měst a z Jeruzaléma a z židovské země a s oné strany Jordána.

Mt4,25 Bible litoměřická

A chodiechu po něm zástupové mnozí z Galilee a z Dekapoli i z Jeruzaléma i z Židovstva i z Zajordánie.

Mt4,25 Bible padeřovská

A chodiechu po něm zástupové mnozí z Galilee a z krajiny deseti měst a z Jeruzaléma a z Židovstva i z Zajordánie.

Mt4,25 Bible Bočkova

A chodili sú po něm zástupové mnozí z Galilee a z Dekapolim a z Jeruzaléma.

Mt4,25 Bible mikulovská

A následovali sú jeho zástupové mnozí z Galilee a z Dekapoli a z Jeruzaléma a z Židovstva a z Zajordánie.

Latina

- plánujeme zahrnutí latinského znění podle *Vulgáty Clementiny* z r. 1598
  - online na http://vulsearch.sourceforge.net/
  - ačkoli ne zcela dostačující, není kritická, bez variant
  - stč. překladatelé a upravovatelé pracovali s různými středověkými verzemi Vulgáty

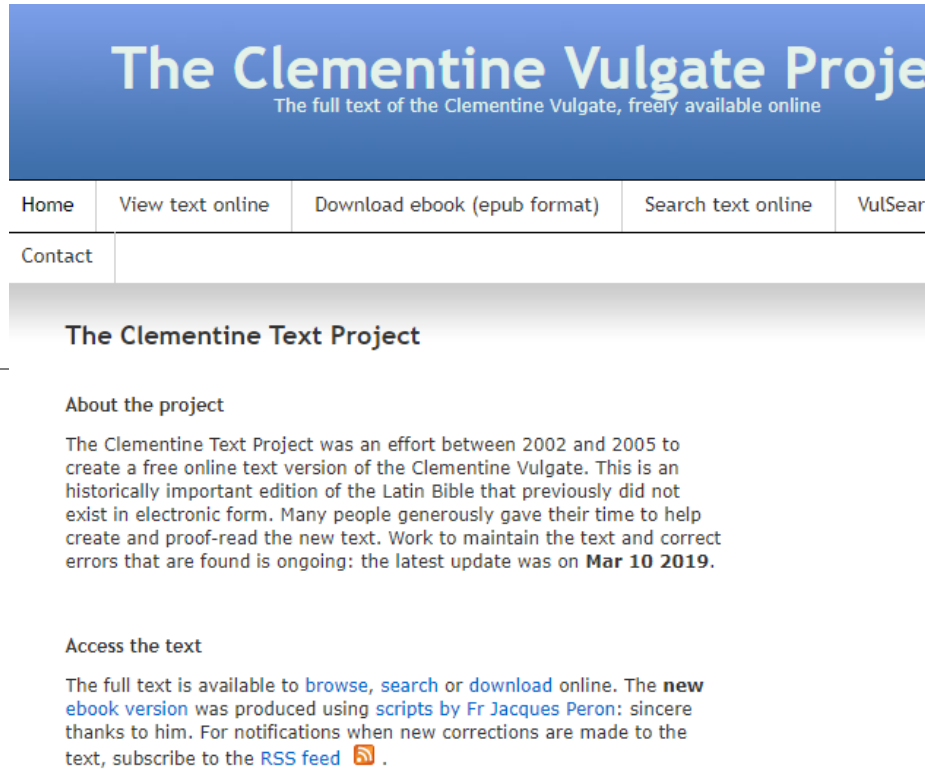

Mt21,17 Bible padeřovská

A opustiv jě otšel jest ven z města do Betanie a tu jest zóstal.

Mt21,17 Bible Bočkova

A ostav jich vyšel ven z města do Betanie a tu osta a učieše je o království božiem učieše ... buožiem] navíc oproti lat., + et docebat eos de regno dei var. .

Využití: lexikologie a lexikografie

Staročeský slovník (1968–2006), resp.
Elektronický slovník staré češtiny (od 2006)

- excerpce z 50. let 20. stol.
  - 1 excerpční lístek = 1 doklad
  - u biblických dokladů též varianty

přimílenie (?), -ie n.

eti sě

ní: bratr nevykúpí, vykúpí člověk a nedá bohu přimílenie svého a mzdu vykúpenie
svéj ŽaltPod 48,8 (složěnie ŽaltWittb, ľubosti ŽaltKlem, zloženie BiblDrážď, libosti
Dl, ukojenie BiblLit, BiblPad, BiblPraž) placationem

8,8. Nelze vyloučit podobu **přimíľenie** a zároveň motivaci slovesem přimíliti sě.

AS

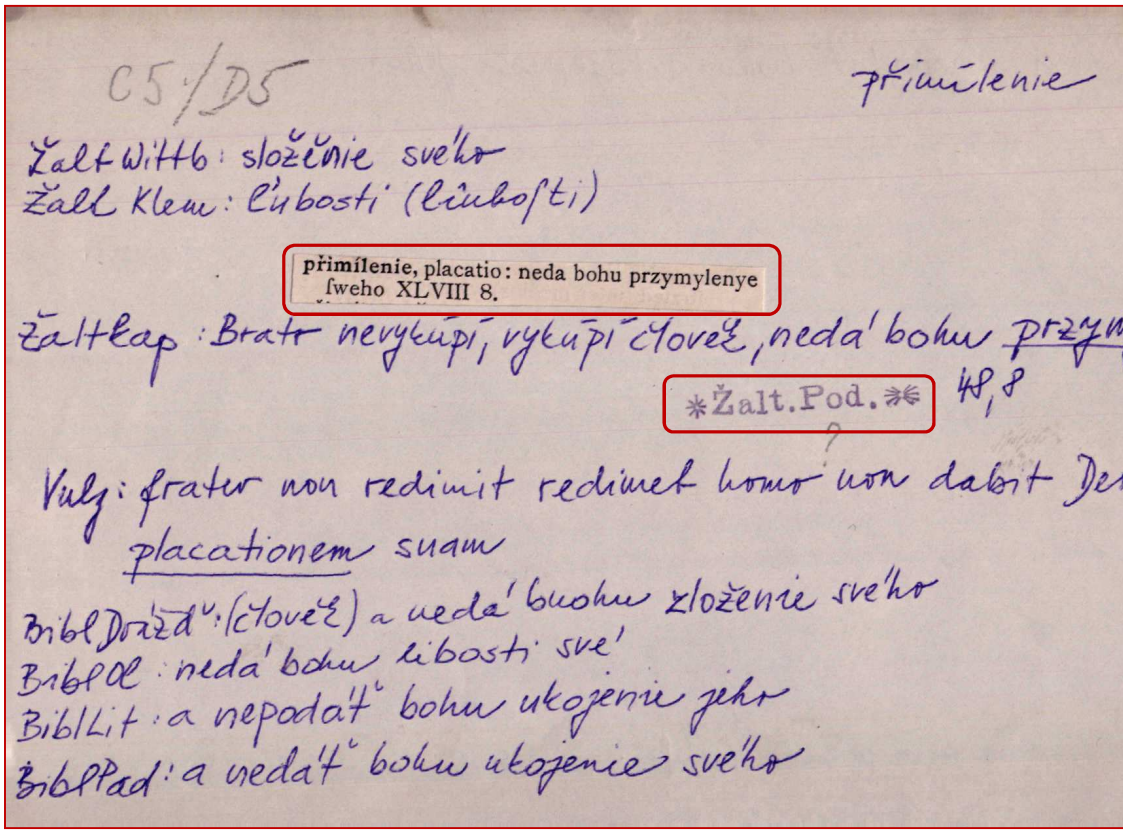

Nově:

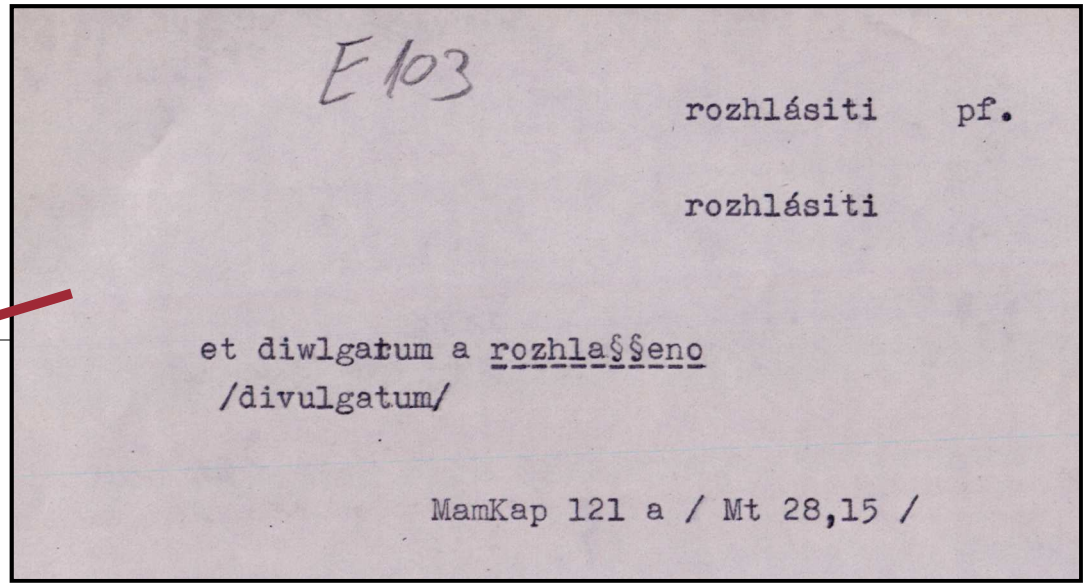
E 103
rozhlásiti pf.
rozhlásiti
et diwlgatum a rozhla§§eno
/divulgatum/
MamKap 121 a / Mt 28,15 /

ibble
ďanská, Bible olomoucká, Bible litoměřická, Bible padeřovská, Bible Bočkova, Bible mikulovská, Bible pražská
15
Bible drážďanská
vzemše peniezě učinichu, jakož biechu naučeni; i rozneslo sě jest to slovo mezi Židy až do dnešnieho dne.
Bible olomoucká
vzemše peniezě učinili, jakož sú byli naučeni. I proneseno jest to slovo mezi Židy až do dnešnieho dnešnieho] dnešního Kyas. dne.
Bible litoměřická
mše penieze učinichu, jakož biechu naučeni. A rozhlášeno jest slovo to u Židóv až do dnešnieho dne.
Bible padeřovská
mše penieze, učinili sú, jakož biechu naučeni. I rozhlášeno jest slovo to u Židóv až do dnešnieho dne.
Bible Bočkova
mše penieze, učinichu, jakož byli naučeni. A ohlášeno ohlášeno] ohlaſieno rkp. jest slovo to u Židóv až do dnešnieho dne.
Bible mikulovská
mše penieze učinili sú, jakož biechu naučeni. A rozhlášeno jest slovo toto u Židóv až do dnešnieho dne.

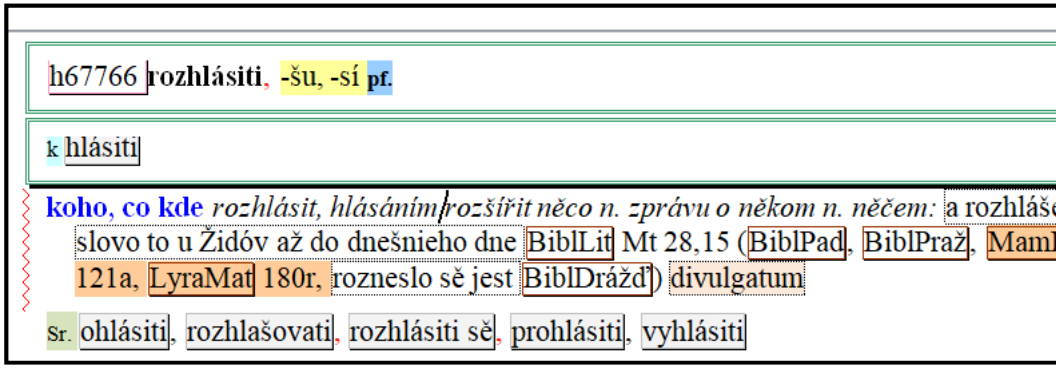
h67766 rozhlásiti, -šu, -sí pf.
k hlásiti
koho, co kde rozhlásit, hlásáním rozšířit něco n. zprávu o někom n. něčem: a rozhláše
slovo to u Židóv až do dnešnieho dne BiblLit Mt 28,15 (BiblPad, BiblPraž, Maml
121a, LyraMat 180r, rozneslo sě jest BiblDrážď) divulgatum
Sr. ohlásiti, rozhlašovati, rozhlásiti sě, prohlásiti, vyhlásiti

Využití: textologie a ediční praxe

Výklad Mikuláše Lyry na evangelium sv. Matouše: kritická edice staročeského překladu. Milada Homolková – Andrea Svobodová (eds.). V Praze: Scriptorium, 2018

- různočtení z pěti biblických rukopisů

> aplikace by práci značně urychlila (avšak neusnadnila)

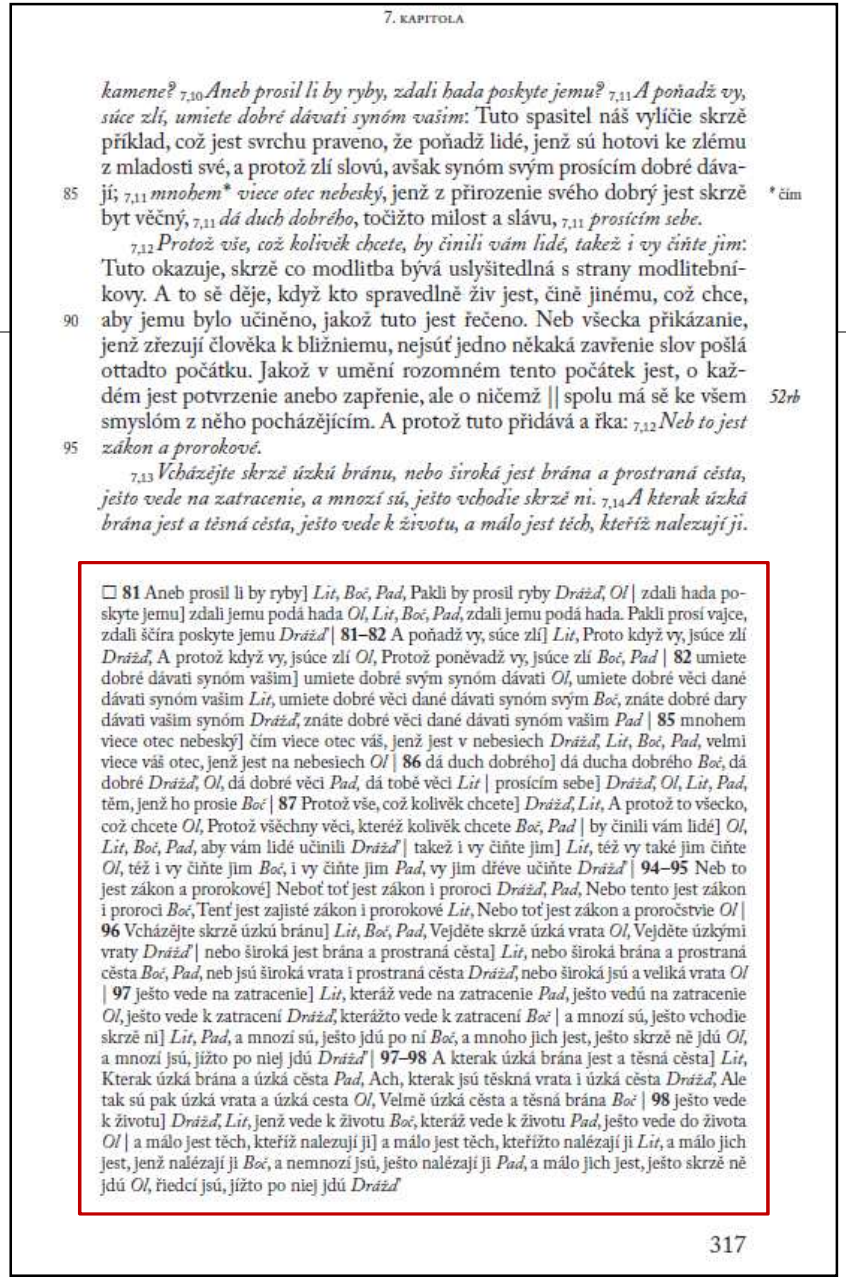

7. KAPITOLA

kamene? 7,10 *Aneb prosil li by ryby, zdali hada poskyte jemu?* 7,11 *A poňadž vy, súce zlí, umiete dobré dávati synóm vašim*: Tuto spasitel náš vylíčie skrzě příklad, což jest svrchu praveno, že poňadž lidé, jenž sú hotovi ke zlému z mladosti své, a protož zlí slovú, avšak synóm svým prosícím dobré dáva-
85 jí; 7,11 *mnohem* viece otec nebeský*, jenž z přirozenie svého dobrý jest skrzě byt věčný, 7,11 *dá duch dobrého*, točižto milost a slávu, 7,11 *prosícím sebe.* * čím

7,12 *Protož vše, což kolivěk chcete, by činili vám lidé, takež i vy čiňte jim*: Tuto okazuje, skrzě co modlitba bývá uslyšitedlná s strany modlitebníkovy. A to sě děje, když kto spravedlně živ jest, čině jinému, což chce,
90 aby jemu bylo učiněno, jakož tuto jest řečeno. Neb všecka přikázanie, jenž zřezují člověka k bližniemu, nejsúť jedno někaká zavřenie slov pošlá ottadto počátku. Jakož v umění rozomném tento počátek jest, o každém jest potvrzenie anebo zapřenie, ale o ničemž || spolu má sě ke všem 52rb smyslóm z něho pocházějícím. A protož tuto přidává a řka: 7,12 *Neb to jest*
95 *zákon a prorokové.*

7,13 *Vcházějte skrzě úzkú bránu, nebo široká jest brána a prostraná cěsta, ješto vede na zatracenie, a mnozí sú, ješto vchodie skrzě ni.* 7,14 *A kterak úzká brána jest a těsná cěsta, ješto vede k životu, a málo jest těch, kteříž nalezují ji.*

☐ **81** Aneb prosil li by ryby] *Lit*, *Boč*, *Pad*, Pakli by prosil ryby *Drážď*, *Ol* | zdali hada poskyte jemu] zdali jemu podá hada *Ol*, *Lit*, *Boč*, *Pad*, zdali jemu podá hada. Pakli prosí vajce, zdali ščíra poskyte jemu *Drážď* | **81–82** A poňadž vy, súce zlí] *Lit*, Proto když vy, jsúce zlí *Drážď*, A protož když vy, jsúce zlí *Ol*, Protož poněvadž vy, jsúce zlí *Boč*, *Pad* | **82** umiete dobré dávati synóm vašim] umiete dobré svým synóm dávati *Ol*, umiete dobré věci dané dávati synóm vašim *Lit*, umiete dobré věci dané dávati synóm svým *Boč*, znáte dobré dary dávati vašim synóm *Drážď*, znáte dobré věci dané dávati synóm vašim *Pad* | **85** mnohem viece otec nebeský] čím viece otec váš, jenž jest v nebesiech *Drážď*, *Lit*, *Boč*, *Pad*, velmi viece váš otec, jenž jest na nebesiech *Ol* | **86** dá duch dobrého] dá ducha dobrého *Boč*, dá dobré *Drážď*, *Ol*, dá dobré věci *Pad*, dá tobě věci *Lit* | prosícím sebe] *Drážď*, *Ol*, *Lit*, *Pad*, těm, jenž ho prosie *Boč* | **87** Protož vše, což kolivěk chcete] *Drážď*, *Lit*, A protož to všecko, což chcete *Ol*, Protož všěchny věci, kteréž kolivěk chcete *Boč*, *Pad* | by činili vám lidé] *Ol*, *Lit*, *Boč*, *Pad*, aby vám lidé učinili *Drážď* | takež i vy čiňte jim] *Lit*, též vy také jim čiňte *Ol*, též i vy čiňte jim *Boč*, i vy čiňte jim *Pad*, vy jim dřéve učiňte *Drážď* | **94–95** Neb to jest zákon a prorokové] Neboť toť jest zákon i proroci *Drážď*, *Pad*, Nebo tento jest zákon i proroci *Boč*, Tenť jest zajisté zákon i prorokové *Lit*, Nebo toť jest zákon a proročstvie *Ol* | **96** Vcházějte skrzě úzkú bránu] *Lit*, *Boč*, *Pad*, Vejděte skrzě úzká vrata *Ol*, Vejděte úzkými vraty *Drážď* | nebo široká jest brána a prostraná cěsta] *Lit*, nebo široká brána a prostraná cěsta *Boč*, *Pad*, neb jsú široká vrata i prostraná cěsta *Drážď*, nebo široká jsú a veliká vrata *Ol* | **97** ješto vede na zatracenie] *Lit*, kteráž vede na zatracenie *Pad*, ješto vedú na zatracenie *Ol*, ješto vede k zatracení *Drážď*, kterážto vede k zatracení *Boč* | a mnozí sú, ješto vchodie skrzě ni] *Lit*, *Pad*, a mnozí sú, ješto jdú po ní *Boč*, a mnoho jich jest, ješto skrzě ně jdú *Ol*, a mnozí jsú, jížto po niej jdú *Drážď* | **97–98** A kterak úzká brána jest a těsná cěsta] *Lit*, Kterak úzká brána a úzká cěsta *Pad*, Ach, kterak jsú těskná vrata i úzká cěsta *Drážď*, Ale tak sú pak úzká vrata a úzká cesta *Ol*, Velmě úzká cěsta a těsná brána *Boč* | **98** ješto vede k životu] *Drážď*, *Lit*, jenž vede k životu *Boč*, kteráž vede k životu *Pad*, ješto vede do života *Ol* | a málo jest těch, kteříž nalezují ji] a málo jest těch, kteřížto nalézají ji *Lit*, a málo jich jest, jenž nalézají ji *Boč*, a nemnozí jsú, ješto nalézají ji *Pad*, a málo jich jest, ješto skrzě ně jdú *Ol*, řiedcí jsú, jížto po niej jdú *Drážď*

317

rů

Výhledy

- pokračovat v přepisu dalších knih
  - t. č.: Markovo evangelium
- rozšířit materiálovou základnu o
  - další specifická znění
  - mammotrekty
- rozšířit tým o
  - zkušené editory
  - studenty: „výchova“ nových editorů

Pro futuro:

- lemmatizace (?)
- dodávat další jazyky (?)
- dodávat další překlady po r. 1500 (?)
- propojení s dalšími projekty a aplikacemi
  - možnost identifikace bibl. cit. v textech VW
  - Manuscriptorium (NK ČR)
  - polská konkordance
  - projekt O. Mrázka z FF MU (*MatoušCorpora*)
  - projekt P. Koska z FF MU a R. Čecha z FF OU (*Vývoj českých pronominálních enklitik*)

Děkujeme za pozornost!